

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องคดีผู้บริโภค¹

หทัยทิพย์ ตำราย²

จากการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องคดีผู้บริโภค พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีวัตถุประสงค์ ความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎี หลักเกณฑ์การฟ้องคดี การพิจารณาคดีผู้บริโภค รวมไปถึงการบังคับคดีภายหลังมีคำพิพากษาของศาล ดำเนินคดีแบบระบบไต่สวน เนื่องจากการฟ้องคดีที่มีข้อพิพาทระหว่างผู้บริโภค และผู้ประกอบการธุรกิจ อันมีฐานะไม่เท่าเทียมกันในด้านฐานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่าผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการ ทำให้ขาดอำนาจต่อรองและตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดีได้ การดำเนินคดีที่มีความรวดเร็วแตกต่างจากคดีแพ่งสามัญทั่วไป เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการเยียวยาโดยเร็ว การอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโภคกรณีผู้บริโภคถูกฟ้องเป็นจำเลยในคดีผู้บริโภค กฎหมายกำหนดให้โจทก์ผู้ฟ้องคดีต้องเสนอคำฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงศาลเดียว เพื่ออำนวยความสะดวกให้จำเลย ด้านความเป็นธรรมในการวินิจฉัยคดีที่ให้อำนาจศาลสามารถพิพากษาได้เกินกว่าความเสียหายแท้จริงในกรณีที่โจทก์ผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบการที่เจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรม หรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภค หรือกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันเป็นที่ไว้วางใจของประชาชนเป็นจำเลย ทฤษฎีว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา (Autonomy of Will) เป็นหลักกฎหมายที่อาศัยความเป็นเหตุเป็นผลทางนิติปรัชญาว่าด้วยนิติสัมพันธ์ทางหนี้ ซึ่งอยู่บนรากฐานของเจตนาของบุคคล ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดในทางละเมิด (Tortuous Liability) เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นสังคม มีรัฐผู้ปกครองรัฐ ซึ่งเห็นว่ากรณีที่บุคคลในสังคมฝ่าฝืนระเบียบ หรือข้อกำหนดความประพฤติของ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่องมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องคดีผู้บริโภค โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือรองศาสตราจารย์ ดร. กัลยา ตันศิริ และคณะกรรมการสอบ คือรองศาสตราจารย์ประเสริฐ ตันศิริ และรองศาสตราจารย์สุธินี รัตนวราห

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต(วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สังคม ทฤษฎีความผิด (Fault Theory) มีพื้นฐานจากหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคล ในอันที่จะไม่ถูกทำให้เสียหาย หลักความประสงค์ของคู่ความ (Le Principe Dispositif หรือ The Dispositive System) อันเป็นหลักที่มีมาเป็นระยะเวลายาวนานและเป็นหลักที่ได้รับการยอมรับอย่างทั่วไป ทั้งในวิธีพิจารณาความแพ่งในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หลักฟังความทุกฝ่ายมีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่า ผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดย่อมถูกจำกัดในการรับรู้ข้อเท็จจริง และบุคคลที่จะรู้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเป็นจริงได้ดีที่สุดก็คือบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิจากคำวินิจฉัยนั้นเอง เพื่อเป็นการปกป้องและรักษาไว้ซึ่งสิทธิสำคัญ 5 ประการของผู้บริโภค กล่าวคือ สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย (The Right to Safety) สิทธิที่จะได้รับข่าวสาร (The Right to be Informed) สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าและบริการ (The Right to Choose) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหาย (The Right to be Heard) และสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา (Right to Fair Contract)

จากการศึกษาทำให้ทราบว่ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ยังไม่ชัดเจน ด้วยสาเหตุหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 บทนิยาม ตามมาตรา 3 โดยเฉพาะบทนิยามคำว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจ” ยังไม่สื่อความหมายที่ ครบถ้วน ชัดเจน และครอบคลุมถึงกรณีที่เป็นบุคคลธรรมดาด้วย หรือในกรณีของนิติบุคคลเมื่อเป็นผู้ประกอบการธุรกิจแล้วไม่ว่าจะได้กระทำตามขอบวัตถุประสงค์ของผู้ประกอบการหรือไม่ หรือได้กระทำไปเพื่อแสวงหาค่าตอบแทนในรูปแบบผลกำไร ทั้งยังมีปัญหาต่อเนื่องจากปัญหาข้างต้น ในเรื่องการเสนอคำร้องให้ประธานศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภค ที่เป็นปัญหามาตรการทางกฎหมายที่ควรได้รับการแก้ไขให้เกิดความชัดเจนโดยอาจกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน ทั้งนี้เพื่อมิให้กระบวนการพิจารณาของศาลล่าช้าออกไป หรือมีกรณีการประวิงคดีเกิดขึ้น

ประเด็นปัญหาที่สอง เกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล ที่กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียว ดังนั้น ภูมิลำเนาของจำเลยในกรณีบุคคลธรรมดาจึงต้องถือตามภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้านในขณะที่ยื่นฟ้อง แม้จะเป็นภูมิลำเนาที่ถูกต้องตรงตามหลักฐานทางเอกสารของราชการก็ตาม แต่หลักฐานดังกล่าวนั้นอาจไม่ตรงตามความเป็นจริงของภูมิลำเนาปัจจุบันของผู้บริโภคได้ และยังเป็นการจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีของผู้ประกอบการธุรกิจมากเกินไป ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการให้ความช่วยเหลือ ความสะดวกและความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค แต่กลับเป็นการให้ความช่วยเหลือ ความ

สะดวกแก่ผู้ประกอบการ ซึ่งทำให้ไม่เกิดความเป็นธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี

ประเด็นปัญหาประการที่สาม ปัญหาการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้กับคดีผู้บริโภค ความเสียหายในคดีผู้บริโภคในบางกรณี มีลักษณะมีความเสียหายที่เป็นวงกว้าง ผู้บริโภคหลายคนได้รับความเสียหายจากผู้ประกอบธุรกิจรายเดียว แม้จำมีความแตกต่างกันในเรื่องของความเสียหายที่ได้รับมากน้อย แต่การดำเนินคดีอย่างคดีสามัญแล้วจะทำให้เกิดความยุ่งยากและไม่สะดวก ดังนั้น หากสามารถนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในการพิจารณาคดีผู้บริโภคได้ย่อมเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความสะดวกในการดำเนินคดีกับผู้ประกอบธุรกิจ โดยต้องแสดงให้เห็นว่า ประเด็นแห่งคดีเป็นประเด็นเดียวกัน มีสภาพแห่งข้อหา คำขอบังคับ และข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาของโจทก์และของกลุ่มบุคคล

ประเด็นปัญหาประการที่สี่ ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายเกินความเสียหายแท้จริง อันเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงกว่าปกติ มีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้ประกอบการโดยตรง เพื่อเป็นการป้องปรามผู้ประกอบการนั้นมิให้กระทำความผิด เช่นนี้ซ้ำอีก รวมไปถึงผู้ประกอบการในประเภทเดียวกันมิให้กระทำให้เกิดความเสียหาย เช่นเดียวกันนี้อีก หากพฤติการณ์ปรากฏว่า ผู้ประกอบการกระทำโดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภค โดยไม่เป็นธรรม หรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภค หรือการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน โดยศาลสามารถใช้ดุลพินิจพิพากษา กำหนดความเสียหายเกินกว่าความเสียหายแท้จริงได้ไม่เกิน 2 เท่าของความเสียหายแท้จริงที่ศาลกำหนด และหากความเสียหายแท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนไม่เกิน 50,000 บาท ศาลสามารถใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกิน 5 เท่าของความเสียหายที่แท้จริง เมื่อเทียบกับเศรษฐกิจในสังคมไทยปัจจุบันแล้ว ไม่อาจทำให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้ประกอบการรายอื่น ๆ ได้

จากการศึกษาค้นคว้ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ ดังนี้คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้บริโภค ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะคือ

1.1 กำหนดหลักเกณฑ์ผู้ประกอบการเพื่อให้เกิดความชัดเจน ครอบคลุม ครอบคลุม เท่าเทียม และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายโดยเพิ่มเติมในมาตรา 3 ความหมายของ ผู้ประกอบธุรกิจ “ทั้งนี้ไม่ว่าจะได้กระทำตามขอบวัตถุประสงค์ของผู้ประกอบธุรกิจหรือไม่ หรือไม่ว่าจะได้รับคำตอบแทนหรือผลกำไรหรือไม่ก็ตาม”

1.2 กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาของของประธานศาลอุทธรณ์ให้มีความชัดเจนแน่นอน โดยแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 8 “เมื่อได้รับคำขอจากศาลชั้นต้นแล้วให้ประธานศาลอุทธรณ์มี

คำวินิจฉัยและแจ้งผลไปยังศาลชั้นต้นภายในระยะเวลาไม่เกิน 30 วันนับแต่วันที่ประธานศาลอุทธรณ์ได้รับเรื่อง”

2. ปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะคือ ให้สามารถกำหนดภูมิลำเนาเฉพาะการ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 42 เป็นอีกภูมิลำเนาหนึ่ง เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับผู้บริโกลที่ถูกฟ้องเป็นจำเลย โดยแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 17 “ในกรณีที่โจทก์และจำเลยได้ตกลงภูมิลำเนาเฉพาะการไว้ในสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้ประกอบธุรกิจอาจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ตกลงกันไว้ก็ได้”

3. ปัญหาการนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้กับคดีผู้บริโกลผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะคือ เพื่อให้สามารถนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในการพิจารณาคดีผู้บริโกลได้อย่างแท้จริง อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโกลจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากผู้ประกอบธุรกิจรายเดียว โดยแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 7 “ให้นับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้ง โดยอนุโลม”

4. ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายเกินความเสียหายแท้จริงผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะคือ เพื่อเพิ่มการกำหนดจำนวนเงินให้ศาลกำหนดค่าเสียหายเพื่อลงโทษได้สูงขึ้น โดยแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 42 วรรคสอง “การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามวรรคหนึ่งให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้แม้ไม่มีความเสียหายแท้จริงเกิดขึ้น โดยกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนเงินไม่เกินหนึ่งแสนบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด”

เอกสารอ้างอิง

ไพโรจน์ วายุภาพ. **คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโกล**. กรุงเทพมหานคร. 2552.

วนิดา อินทรอำนวย. “คดีผู้บริโกล.” 21 พฤษภาคม 2561.

ธรรมนิษฐ์ สุ่มันตกุล. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. **ความเสียหายเชิงลงโทษ(Punitive Damages)**, กุมภาพันธ์ 2558.